

L. Shymanovska, A. Kaplina

EFFECTIVENESS VALUATION OF THE HOTEL INDUSTRY ECONOMIC-FINANCIAL ACTIVITY OF POLTAVA REGION

The article is devoted to the economic-financial activity valuation of the hotel industry of Poltava region. There is shown that priority direction of the Ukrainian economy development is to create facilities for the tourism industry development and its constituent – hotel industry. Here is set that the government pays a lot attention to the regional development. There is carried out the valuation of the Poltava region touristic flows, analyzed the quantity of the hotels and inns during 2005-2010. There are marked the positive and negative tendencies of the hotel industry in Poltava. There are analyzed tendencies of changes at the structural subdivisions of the hotel service and others inns for temporary staying. Here is set the increase of the capital assets of the hotels and inns activity for the last 6 years (2005-2010).

Key words: regional development, hotel industry, tourists flows.

УДК 332.13(477)(043)

Х.С. Мітюшкіна

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ НА МІКРО-ТА МЕЗОРІВНЯХ

В статті розглянуто сучасні тенденції розвитку регіонів України, зокрема оцінено рівень їх диференціації за основними макроекономічними показниками. Проведено оцінку конкурентоспроможності регіонів країни на рівні мікрорегіонів (областей) та мезорегіонів (економічних районів) сформованих за ознакою галузевої спеціалізації. Доведено, що територіальний розвиток України має суттєві диспропорції, які з часом поглиблюються. Підтверджено формування в Україні регіонів-лідерів промислового розвитку, які виконують функцію валютних донорів країни (м. Київ, Дніпропетровська, Харківська, Донецька, Запорізька, Луганська області) та регіонів-реципієнтів (Хмельницька, Волинська, Закарпатська, Тернопільська, Чернівецька області, розвиток яких необхідно стимулювати шляхом пільгових ринкових механізмів (податкові преференції, пільгові кредити, інвестиційні дотації, цільові трансферти тощо).

Оцінки конкурентоспроможності регіонів України за інтегральною методикою здійснювалися з використанням таких показників, як: природно-ресурсний потенціал регіонів; загальний обсяг валового регіонального продукту регіонів; прямі іноземні інвестиції; обсяги експорту товарів регіонів; обсяги експорту послуг регіонів; обсяги імпорту товарів та послуг регіонів; кількість промислових підприємств, що займалися реалізацією інноваційної продукції; витрати на інноваційну діяльність в регіоні; кількість підприємств, що впроваджували інновації, кількість видів виробленої інноваційної продукції.

Результати оцінки конкурентоспроможності мікрорегіонів України показали, що найвищий рейтинг протягом 2007-2011 років мали Дніпропетровська, Харківська, Київська, Донецька та Запорізька області. Серед економічних районів країни (мезорівень) перше місце займає Донецький мезорегіон (0,47), останнє – Подільський (0,21).

Створення умов для підвищення конкурентоспроможності України потребує упровадження дієвої регіональної політики, в основу якої має бути покладено формування конкурентоспроможних кластерів на рівні регіонів.

Ключові слова: конкурентоспроможність, регіон, економічний район, валовий регіональний продукт, економічний потенціал розвитку регіонів.

Домінантною тенденцією розвитку світового господарства на початку XXI століття є глобалізація, багатовимірний прояв якої виявляється через посилення конкурентної боротьби між суб'єктами міжнародних економічних відносин. Загострення конкуренції на світових ринках зумовлене, насамперед, нерівномірністю економічного та соціального розвитку. Формування та реалізація ефективних конкурентних стратегій державами з метою забезпечення високого конкурентного статусу є пріоритетним завданням у міжнародній економічній політиці всіх країн світу.

Головною метою державної політики регіонального розвитку є забезпечення якісних умов життя й добробуту населення регіонів, зведення до мінімуму диспропорційності розвитку регіонів. Важливе значення при цьому набувають властиві кожному регіону певні конкурентні переваги, які при вдалому використанні й ефективній комбінації можуть забезпечувати пріоритет його розвитку в умовах конкуренції.

Дослідженню питань конкурентоспроможності регіону присвячена значна кількість праць вітчизняних і закордонних учених, таких як: А. Сміт, Д. Рікардо, М. Портер, Е. Хекшер, Б. Олін, Й. Тюнен, А. Вебер, М. Піоре, Ч. Сейбл, Б. Губський, А. Філіпенко, Я. Базилюк, Ю. Макогон, В. Гейць, О. Білорус, С. Запотоцький, В. Безугла, О. Бурдяк, Я. Антоній, П. Беленький, Д. Стеченко, Ф. Фатхутдинов, Л. Чернюк, Н. Калюжнова, Б. Климчук та інших. Проте, незважаючи на численність розробок, питання розвитку регіональної складової конкурентоспроможності потребують подальших досліджень.

Метою статті є дослідження рівня конкурентоспроможності регіонів України на мікро- та мезорівнях.

Виходячи з того, що конкурентоспроможність регіону – це обумовлене економічними, соціальними, політичними і іншими чинниками положення регіону і його окремих товаровиробників на внутрішньому і зовнішньому ринках, відбиване через показники (індикатори), що адекватно характеризують такий стан і його динаміку, слід проаналізувати окремі показники, що відображують нерівномірність розвитку. Найнаочніше диспропорційність територіального розвитку України демонструють суттєві відмінності у показниках валового регіонального продукту (ВРП) та ВРП на одну особу (табл. 1).

Так, якщо у 2000 р. співвідношення між максимальним (м. Київ – 5965 грн.) та мінімальним (Чернівецька обл. – 1411 грн.) значенням ВРП на одну особу складало 4,2 рази, то вже у 2004 р. це співвідношення склало 6,6 разів, у 2008 р. – 6,8 разів (м. Київ – 49795 грн.; Чернівецька обл. – 7369 грн.), а у 2011 р. – 6,4 рази (м. Київ 70424 грн.; Чернівецька обл. – 9383 грн.)[1].

Лише у 6 регіонах (м. Київ, Дніпропетровська, Донецька, Полтавська, Запорізька та Харківська області) ВРП на одну особу у 2007 р. перевищував середній показник по країні. При цьому протягом 2004–2007 рр. до лідерів за цим показником додалася Харківська обл. Зазначимо, що у середині 1990-их років такий розрив був меншим і складав між максимальним (м. Київ – 142,8 % до середнього по Україні) та мінімальним (Закарпатська обл. – 53,3 % до середнього по Україні) лише 2,7 разу.

Таблиця 1

Показники валового регіонального продукту України за 2007-2011 роки, млн. грн.

Області країни	2007	%	2008	2009	2010	%	2011	%
Україна	720731	100	948056	913345	951705,5	100	1082569	100
АР Крим	20874	2,9	27365	27396	28985	3,0	32426	3,0
Вінницька	15381	2,1	20094	20104	20687	2,2	23589	2,2
Волинська	10072	1,4	12784	12225	12091	1,3	14429	1,3
Дніпропетровська	71173	9,9	104687	93331	99491	10,5	116136	10,7
Донецька	92093	12,8	117646	103739	115980	12,2	128986	11,9
Житомирська	11127	1,5	15008	14731	16351	1,7	18743	1,7
Закарпатська	10508	1,5	13208	12542	13570	1,4	15299	1,4
Запорізька	33158	4,6	42445	37446	38794	4,1	42736	3,9
Івано-Франківська	13916	1,9	17883	17241	16948	1,8	20446	1,9
Київська	26221	3,6	35687	37548	39613	4,2	44953	4,2
Кіровоградська	9989	1,4	13961	13389	14059	1,5	15749	1,5
Луганська	32280	4,5	42985	38451	40066	4,2	45541	4,2
Львівська	27987	3,9	35534	35955	36566	3,8	41655	3,8
Миколаївська	14767	2,0	19410	20336	20763	2,2	24055	2,2
Одеська	33116	4,6	46994	48647	50009	5,3	53878	5,0
Полтавська	28355	3,9	34118	33629	37126	3,9	44291	4,1
Рівненська	11180	1,6	14074	13469	14291	1,5	15882	1,5
Сумська	12341	1,7	16210	16060	15723	1,7	18333	1,7
Тернопільська	8276	1,1	10618	11173	10938	1,1	12726	1,2
Харківська	43868	6,1	59389	58923	58864	6,2	65293	6,0
Херсонська	9034	1,3	13174	13436	13651	1,4	15649	1,4
Хмельницька	12339	1,7	16061	15758	15727	1,7	18096	1,7
Черкаська	13656	1,9	19101	18707	20091	2,1	22354	2,1
Чернівецька	6672	0,9	8833	8484	8433	0,9	9892	0,9
Чернігівська	11532	1,6	14918	14636	14460	1,5	17008	1,6

Аналіз до та після кризового періоду (2007-2011рр.), дозволяє зробити висновки про те, що економічне відновлення в областях України відбувається не рівномірно. Так, у 2010 році цілий ряд областей мали показник ВРП на душу населення нижчий ніж у 2009, до таких перш за все відносяться: Волинська, Івано-Франківська, Тернопільська, Чернігівська та Чернівецька. В цих областях протягом 2009,2010 років показник ВРП на одну особу є нижчим ніж у 2008. У 2011 році ситуація стабілізувалася й всі регіони України демонстрували суттєве збільшення даного показника та перевищення до кризових значень.

Внесок регіонів у виробництво валового внутрішнього продукту країни також характеризується значним рівнем диференціації. На частку Києва, Донецької та Дніпропетровської областей у 2011 р. припадало понад 40 % (40,8) виробленого ВРП, тоді як у 1996 р. цей показник не досягав 30 %.

Враховуючи, що частка Дніпропетровської обл. зросла несуттєво, а Донецької – майже не змінилася, логічним є висновок про «консервацію» промислово-індустріального типу розвитку для цих регіонів (тобто домінування виробництв первинного та вторинного секторів економіки, консервацію сировинно-добувної спеціалізації промислового виробництва регіонів – лідерів). Утім м. Київ (у тому числі як фінансова столиця країни, центр фінансового посередництва, координатор зовнішньоторговельної діяльності, реєстраційний центр головних компаній тощо) демонструє значні темпи розвитку.

Законом України «Про стимулювання розвитку регіонів» (2005 р.)[2]

запроваджено механізм підтримання депресивних територій. Визначені правові, економічні та організаційні засади реалізації державної регіональної політики щодо стимулювання розвитку регіонів та подолання депресивності територій. Відповідно до створеної законодавчої бази механізм надання державної підтримки проблемним територіям передбачає виділення бюджетних коштів на реалізацію програм подолання депресивності територій, що визнані такими, а також залучення міжнародної технічної допомоги та інших джерел фінансування у відповідності із законодавством України. Депресивними згідно із Законом визнаються регіони, у яких протягом останніх п'яти років було зафіксовано найнижчі середні показники валового регіонального продукту у розрахунку на одну особу наявного населення у фактичних цінах.

За середньою величиною ВРП за 2007–2011 рр. (у розрахунку на одну особу, у фактичних цінах) аутсайдерами є Хмельницька, Волинська, Закарпатська, Тернопільська, Чернівецька області (табл. 2.) [1].

Таблиця 2

Області лідери та аутсайдери за середньою величиною валового регіонального продукту на одну особу за 2007-2011 роки

місце у рейтингу	Області країни	2007	2008	2009	2010	2011	середнє за 2007-2011, грн.	% до середнього по Україні	зростання 2011 до 2007, разів
Області-лідери									
1	Дніпропетровська	20868	30918	27737	29650	34299	28694,5	154,5	1,6
2	Донецька	20197	26028	23137	23137	28537	24207,2	130,3	1,4
3	Полтавська	18500	22476	22337	25451	29178	23588,3	127,0	1,6
4	Київська	15033	20593	21769	23007	25940	21268,4	114,5	1,7
5	Харківська	15645	21294	21228	22624	23411	20840,4	112,2	1,5
Області-аутсайдери									
21	Волинська	9711	12340	11796	11663	13928	11887,6	64,0	1,4
22	Хмельницька	9100	11932	11780	11789	13444	11609,0	62,5	1,5
23	Закарпатська	8452	10626	10081	10902	12308	10473,8	56,4	1,5
24	Тернопільська	7510	9688	10240	10045	11611	9818,9	52,9	1,5
25	Чернівецька	7369	9771	9383	9325	8761	8921,9	48,0	1,2

Зазначені 5 регіонів займали протягом 2007–2011 рр. Останні місця серед усіх регіонів за показником ВРП на одну особу. Наприклад, якщо протягом всього періоду мінімальний рівень спостерігається в Чернівецькій області, проте як у попередній період 25 позицію займала Херсонська обл., яка суттєво підвищила свій рейтинг.

Отже, за критерієм середнього обсягу ВРП на душу населення до категорії депресивних можуть бути віднесені:

- за обсягом – Тернопільська та Чернівецька області;
- за обсягом та динамікою – Чернівецька та Волинська області.

Хмельницька та Закарпатська області хоча й мають невеликі середні показники середньодушового ВРП, проте демонструють набагато вищі темпи приросту, тому, на нашу думку, не повинні вважатися депресивними.

У разі отримання статусу «депресивний» Законом України «Про стимулювання розвитку регіонів» запроваджено механізм підтримання таких територій. Він передбачає виділення бюджетних коштів на реалізацію програм подолання депресивності територій, що визнані такими, а також залучення міжнародної технічної

допомоги та інших джерел фінансування у відповідності із законодавством України. Зокрема, з метою стимулювання розвитку депресивних територій у їх межах можуть здійснюватися:

- цільове спрямування державних капітальних вкладень у розвиток виробничої, комунікаційної та соціальної інфраструктури;
- надання державної підтримки, у тому числі фінансової, малим підприємствам;
- сприяння формуванню об'єктів інфраструктури розвитку підприємництва;
- спрямування міжнародної технічної допомоги на розв'язання актуальних соціально-економічних та екологічних проблем.

Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про стимулювання розвитку регіонів»» (від 15 червня 2007 р.)[2] заклав підґрунтя для удосконалення методичної основи визначення та надання територіям статусу депресивних з метою отримання державної допомоги для підтримання їх соціально-економічного розвитку, як це передбачено ст. 12 Закону – не менше ніж 0,2 % доходної частини державного бюджету за відповідний період. Зазначені кошти передбачено цільовим порядком спрямовувати на виконання програм подолання депресивності територій.

Однак практика застосування механізмів стимулювання розвитку регіонів свідчить, що підтримання регіонів шляхом бюджетних дотацій є малоефективною і практично вичерпала себе на перспективу як така, що знищує економічну мотивацію регіонів до саморозвитку та породжує привід для поширення «відцентрових» тенденцій, створення «замкнених» самодостатніх регіональних економічних комплексів. Натомість необхідно здійснювати стимулювання розвитку регіонів-реципієнтів шляхом пільгових ринкових механізмів (насамперед йдеться про податкові преференції, пільгові кредити, інвестиційні дотації, цільові трансферти тощо).

Донедавна вважалося, що формування в Україні регіонів-лідерів промислового розвитку, що одночасно виконували й функцію валютних донорів країни (йдеться про м. Київ, Дніпропетровську, Харківську, Донецьку, Запорізьку, Луганську області) – є позитивним явищем. Традиційно високі темпи росту ВРП цих областей, стрімка інтеграція регіонального промислово-виробничого та ресурсного потенціалу до системи міжнародного поділу праці за часів економічного зростання (з 2000 р. до жовтня 2008 р.) традиційно розглядалися як запорука їх стабільного розвитку (хоча таке зростання й відбувалося на підґрунті домінування екстенсивних чинників та сировинної спеціалізації експорту) та як потенціал для подальшого нарощування індустріальних потужностей країни (протягом 2004–2008 рр. Україна входила до п'ятірки країн-лідерів експорту продукції металургійного виробництва у світі, у 2012 – займала 10 місце у світовому рейтингу).

Кардинально ситуація змінилася з настанням світової фінансової кризи (II половина 2008 – початок 2009 рр.) У цей період негативні наслідки прорахунків структурної регіональної політики в Україні швидко загострилися, а особливо це стосувалося специфіки використання та розвитку економічного потенціалу регіонів, що традиційно вважалися лідерами промислового розвитку.

Отже, аналіз та оцінка конкурентоспроможності окремого регіону країни викликає інтерес з боку різних суб'єктів економіки, в числі яких: інвестори, які бажають вкласти інвестиції в розвиток регіону; фінансово-кредитні установи, які надають кредити підприємницьким структурам; органи державного та регіонального управління тощо.

Конкурентоспроможність регіонів можна оцінити з позиції ефективності використання їх економічного потенціалу. Економічний потенціал регіонів є складною багатоаспектною категорією і структурно включає в себе: інвестиційний, трудовий, виробничий та торговельний потенціал.

Для оцінки рівня ефективності використання економічного потенціалу регіонів, й відповідно оцінки конкурентоспроможності, доцільно використовувати методику інтегральної оцінки ефективності соціально-економічного розвитку регіонів з урахуванням впливу складових його елементів, яка заснована на застосуванні методів таксономічного аналізу і моделі еластичності.

Доцільність застосування такої методики зумовлена тим, що економічний потенціал регіонів являє собою систему, кожний з потенціалів якої характеризується відповідними економічними ресурсами. Всі виділені складові економічного потенціалу регіонів є складними багатовимірними категоріями, що характеризуються безліччю різноманітних ознак. А таксономічні методи є найбільш підходящими, з точки зору угруповання різнорідних по суті показників, для розрахунку єдиного узагальнюючого значення необхідних ознак, всебічно описують об'єкт дослідження. Крім того, застосування підходів таксономічного аналізу при оцінці ефективності використання економічного потенціалу регіонів дозволяє враховувати всю сукупність складових його елементів.

Перевагою використання методики інтегральної оцінки рівня конкурентоспроможності регіонів країни є те, що: по-перше, всі розрахунки проводяться на підставі офіційних даних Державного комітету статистики України та Головних управлінь статистикою в окремих областях; по-друге, вона дозволяє здійснювати оптимізацію отриманих результатів; по-третє, можлива оцінка як ефективності використання окремих складових, так і інтегрального показника рівня використання економічного потенціалу, й відповідно, конкурентоспроможності з урахуванням внеску кожного виду економічних ресурсів у інтегральну оцінку; по-четверте, можливе прийняття стратегічних управлінських рішень на основі розрахованих значень конкурентоспроможності, які кількісно відображають сильні і слабкі сторони економічного потенціалу регіону без суб'єктивних поправок на експертні оцінки.

Показники, що входять до складу інтегрального показника попередньо повинні бути розподілені або класифіковані на стимулятори й де стимулятори. Стимулятором вважається той показник, при збільшенні якого збільшується інтегральний. Дестимулятором показник вважається у тому випадку, коли його збільшення призводить до зменшення інтегрального.

Для оцінки рівня конкурентоспроможності регіонів України в якості показників було обрано ті, що стимулюють розвиток регіону та відповідно позитивно впливають на загальний інтегральний показник. Враховуючи обмеженість доступу до окремих статистичних даних функціонування регіонів в цілому, нами було використано дані офіційної статистики стосовно областей (мікрорегіонів), що відповідають адміністративно-територіальному устрою України. Після обробки дані було згруповано відповідно до наявних восьми мезорегіонів: Донецького (Донецька, Луганська області), Придніпровського (Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська області), Карпатського (Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська, Чернівецька області), Східного (Сумська, Харківська, Полтавська області), Причорноморського (АР Крим, Одеська, Миколаївська, Херсонська області), Подільського (Тернопільська, Вінницька, Хмельницька області), Поліського (Волинська, Чернігівська, Житомирська, Ровенська області), Центрального (Київська, Черкаська області) [3].

Отже, оцінка рівня конкурентоспроможності мікро та мезорегіонів України проводилася в два етапи та за два періоди: до та після кризові, тобто за 2007 рік (найбільше економічне піднесення) та 2011(посткризове відновлення). На першому етапі було обрано показники, що характеризують економічний розвиток, а саме: природно-ресурсний потенціал регіонів; загальний обсяг валового регіонального

продукту регіонів; прями іноземні інвестиції; обсяги експорту товарів регіонів; обсяги експорту послуг регіонів; обсяги імпорту товарів та послуг регіонів; кількість промислових підприємств, що займалися реалізацією інноваційної продукції; витрати на інноваційну діяльність в регіоні; кількість підприємств, що впроваджували інновації, кількість видів виробленої інноваційної продукції.

На другому етапі оцінки було згруповано окремі показники соціально-демографічного розвитку (трудоного потенціалу) регіонів України, до яких включено: кількість економічно активного населення; кількість безробітного населення; середньомісячна заробітна плата, кількість прийнятих на роботу працівників, кількість працівників, які навчені новим професіям, кількість працівників, що підвищували рівень кваліфікації (таблиця 3).

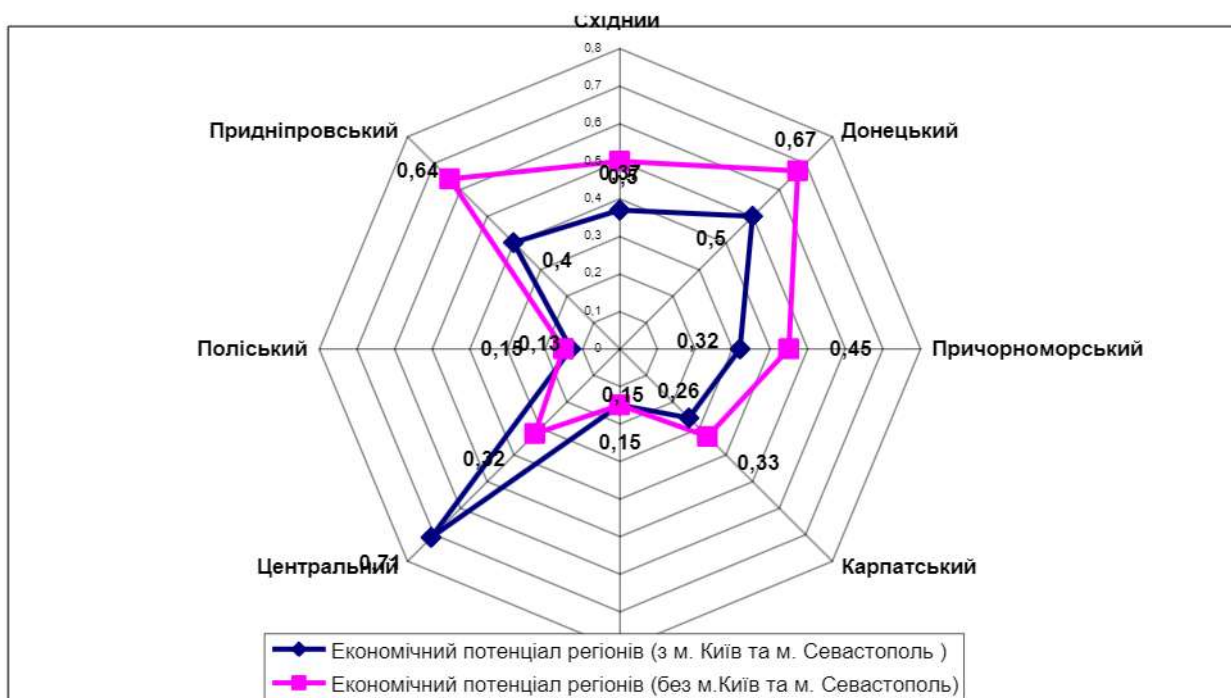
Таблиця 3

Фактори для аналізу конкурентоспроможності регіонів України

Економічний розвиток	Економічний потенціал	Природно-ресурсний потенціал регіонів; Обсяг валового регіонального продукту регіонів; Обсяги експорту товарів регіонів; Обсяги експорту послуг регіонів; Обсяги імпорту товарів регіонів; Обсяги імпорту послуг регіонів; Обсяги прямих іноземних інвестицій регіонів;
	Інноваційний потенціал	Кількість промислових підприємств, що впроваджували інновації; Загальні витрати на інноваційну діяльність в регіоні; Кількість промислових підприємств, що займалися реалізацією інноваційної продукції; Кількість видів виробленої інноваційної продукції; Загальний обсяг реалізованої інноваційної продукції в регіоні.
Соціально-демографічний розвиток	Трудовий потенціал	Кількість економічно активного населення; Кількість прийнятих на роботу працівників; Кількість працівників, які навчені новим професіям; Кількість працівників, що підвищували рівень кваліфікації.
	Потенціал соціального розвитку	Середня заробітна платня населення; Рівень безробіття населення в регіонах.

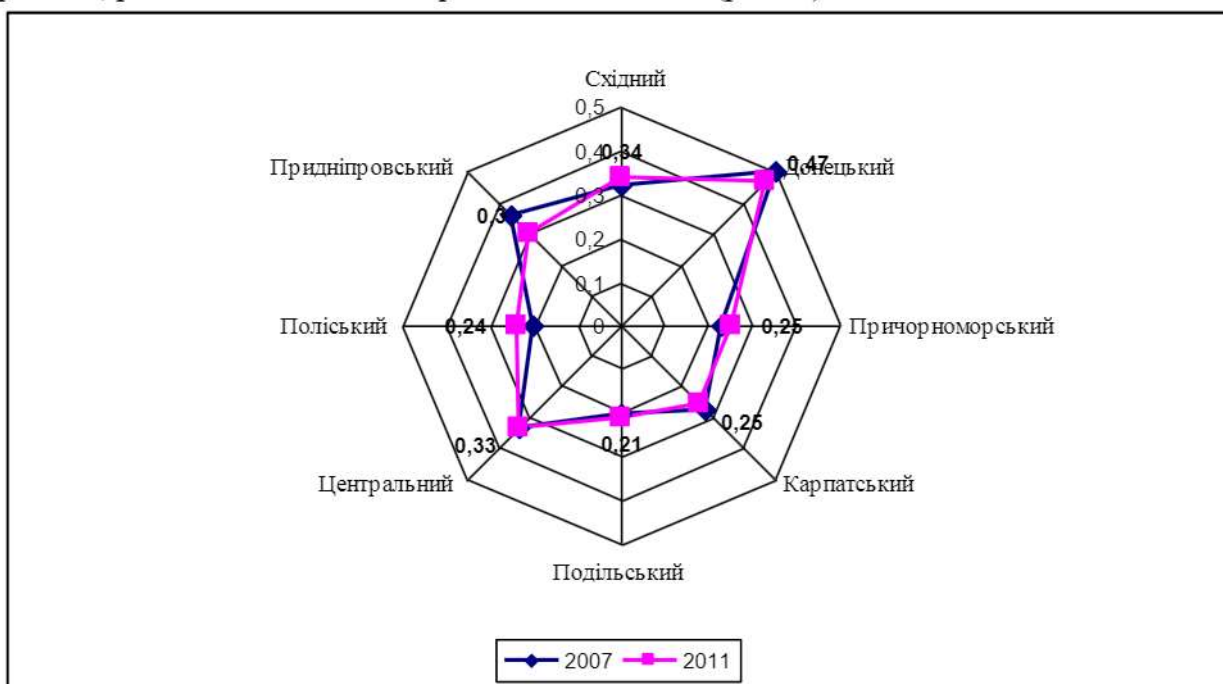
Вихідні данні для розрахунку інтегрального показника було сформовано на основі даних Державного комітету статистики. Слід зазначити, що обрані показники повинні бути стандартизовані, відповідно до існуючих методик стандартизації [4].

Отже, отримані результати дозволяють зробити висновок про те, що за рівнем використання економічного потенціалу перше місце займає Донецький мезорегіон України (0,47), але слід зазначити, що цей показник є нижчим за 2007 рік, останнє – Подільський (0,21). Проте, слід зазначити, що конкурентоспроможність Центрального регіону розраховувалася без врахування можливостей столиці, в протилежному випадку Центральний регіон займає лідируючі позиції. Найбільш наглядно дану тенденцію можна прослідкувати на оцінці конкурентоспроможності за економічним блоком. Так, якщо додати економічний потенціал столиці до сукупних показників Центрального регіону, він займатиме перше місце в рейтингу (рис.1). Загальні ж показники без столиці свідчать, що Центральний регіон займатиме лише третє-четверте місце після Донецького, Східного й Придніпровського регіонів (рис. 2).

Рис. 1. Інтегральний рівень використання економічного потенціалу мезорегіонів України у 2011 році

Слід зазначити, що протягом досліджуваного періоду свій рейтинг загальної конкурентоспроможності збільшили лише Східний, Причорноморський та Подільський регіони, решта не відновила докризових показників (рис. 2.).

Рис. 2. Зміни інтегрального показника конкурентоспроможності мезорегіонів України за 2007, 2011 рр.

Стосовно використання соціально-демографічного потенціалу, ситуація подібна. Перше місце займає Донецька, Дніпропетровська, Луганська, Харківська, Одеська, Запорізька області. Доволі високі показники у областей Причорноморського та

Придніпровського регіонів. На достатньому рівні у Східного та Карпатського. Чернівецька, Івано-Франківська, Чернігівська області мають найнижчі показники розвитку соціально-демографічного (трудоного) потенціалу. Відтак, отримані результати, дозволяють зробити висновок та підтвердити те, що рівень розвитку соціальної сфери території прямо залежить від показників її економічного розвитку.

Так, порівняльний аналіз показав, що столиця України має найвищий рівень розвитку та суттєво впливає на варіацію конкурентоспроможності регіонів України. Щодо промислових регіонів країни, то їх рейтинг у використанні потенціалу практично незмінний й підтверджує локомотивний статус. Отже, лише за умов ефективного використання економічного потенціалу кожного регіону окремо можливо переступити на нову сходинку економічного зростання країни в цілому.

Порівнюючи власні розрахунки конкурентоспроможності мікро регіонів (областей) України з експертними слід зауважити, що у період до та після світової фінансової кризи 2008 року деякі регіони України погіршили свої позиції в рейтингу. Наприклад, Волинська область у 2011 році зменшила свою позицію в рейтингу конкурентоспроможності з 19 місця (у 2007 році) до 23 (переважно за рахунок зниження її економічного та інноваційного потенціалу); в той же період Закарпатська область впала з 14 місця у 2007 році до 18 (за рахунок зниження значення індексу конкурентоспроможності економічного, інноваційного, інвестиційного та трудового потенціалів).

Проте, Тернопільська покращила свої позиції з 25 місця, до 21 місця у 2011 році. Хмельницька збільшила свій рейтинг конкурентоспроможності до 14 з 24 місця за рахунок активізації соціально-трудоного та інноваційного потенціалу. Волинська область у 2011 році опустилась до 23 місця в рейтингу з 19. Закарпатська область з 14 до 18 місця. Чернівецька у 2011 році взагалі опинилась на останньому місці в рейтингу конкурентоспроможності, тоді як у 2007 посідала 16 місце. Про такі області як: Сумська, Івано-Франківська, Львівська, Полтавська можна сказати, що їх рейтинг у 2007-2011 рр. був більш-менш стабільним.

В п'ятірку найбільш конкурентоспроможних регіонів країни у 2011 році долучилася Запорізька область, й посіла друге місце (перш за все завдяки активізації показників інноваційного блоку). Решта найбільш конкурентоспроможних областей не зазнала суттєвих змін. Перше місце займає Донецька область, хоча у 2011 році не відновлено докризовий рівень показника. Найбільше падіння відбулося у Дніпропетровській області її інтегральний показник знизився з 0,51 до 0,38, й відповідно рейтинг впав з 2 до 4 місця.

Порівняння отриманих в ході розрахунків даних з даними рейтингу конкурентоспроможності Фонду ефективного управління (ФЕУ) [5] дозволило зробити висновок про наявність окремих відмінностей (таблиця 4). Так, у першу п'ятірку за рейтингом ФЕУ у 2011 році входять [5]: Дніпропетровська, Харківська, Київська, Донецька та Запорізька області. За власно розрахованим рейтингом п'ятірка лідерів виглядає так само (різниця лише у позиції). П'ятіркою аутсайдерів за ФЕУ є: Житомирська, Тернопільська, Чернігівська, Кіровоградська та Херсонська області; за власно складеним рейтингом аутсайдерами є: Тернопільська, Рівненська, Волинська, Чернігівська та Чернівецька області. Такі розбіжності у позиціях можна пояснити дещо різною методикою розрахунку індексу конкурентоспроможності регіонів України та використанням для цього різних параметрів та показників.

Таблиця 4

Відмінності у рейтингах конкурентоспроможності областей України за методологією Фонду ефективного управління та власними розрахунками

Рейтинг конкурентоспроможності областей України (за методикою Фонду ефективного управління)		Розрахований рейтинг конкурентоспроможності областей України	
1	Дніпропетровська	1	Донецька
2	Харківська	2	Запорізька
3	Київська	3	Київська
4	Донецька	4	Дніпропетровська
5	Запорізька	5	Харківська
6	Одеська	6	Луганська
7	Полтавська	7	Полтавська
8	Львівська	8	АР Крим
9	Миколаївська	9	Львівська
10	Волинська	10	Івано-Франківська
11	Луганська	11	Одеська
12	Вінницька	12	Сумська
13	Сумська	13	Миколаївська
14	Черкаська	14	Хмельницька
15	Рівненська	15	Черкаська
16	Закарпатська	16	Вінницька
17	Івано-Франківська	17	Житомирська
18	Хмельницька	18	Закарпатська
19	Чернівецька	19	Херсонська
20	АР Крим	20	Кіровоградська
21	Житомирська	21	Тернопільська
22	Тернопільська	22	Рівненська
23	Чернігівська	23	Волинська
24	Кіровоградська	24	Чернігівська
25	Херсонська	25	Чернівецька

Отже, результати проведеного дослідження дозволяють зробити висновок про те, що існує значна територіальна диференціація регіонів за інтегральним рівнем їх конкурентоспроможності, максимальне відхилення складає 0,37, однак, необхідно зазначити, що регіональні відмінності не обов'язково спричиняють негативний вплив на економічне зростання. Фактично такі відмінності присутні в кожній країні, і чим більше вона за розміром території, тим більша вірогідність виникнення диспропорцій у розвитку її окремих частин. При цьому в період структурних перебудов в економіці країни територіальна диференціація розвитку завжди посилюється, особливо в період відновлення економічного зростання.

З метою недопущення поглиблення негативних тенденцій регіонального розвитку та створення умов для підвищення конкурентоспроможності регіонів України має зрости роль державних важелів управління регіональним розвитком, а також активізуватися діяльність місцевих органів щодо упровадження дієвої регіональної політики.

Основною метою структурної політики на рівні регіонів має стати зменшення диспропорційності регіонального розвитку, збалансування галузевих пропорцій,

удосконалення коопераційних зв'язків між економікою різних регіонів та в кінцевому підсумку – досягнення позитивних зрушень у показниках рівня життя населення, подолання майнового розшарування тощо. Для цього, а також для прискорення процесу виходу з кризи держава має створити передумови для розвитку та посилення інтеграційних та коопераційних зв'язків (як на міжрегіональному рівні, так і на рівні міждержавного співробітництва). Економічною базою для реалізації таких заходів може стати формування конкурентоспроможних кластерів на рівні регіонів України. Для підтримання розвитку кластерів на державному рівні доцільно активізувати процеси спрямування прямих інвестицій у конкретні виробничі проекти і тим самим посилити роль держави у корпоративній власності на регіональному рівні; знизити оподаткування стосовно проектів інноваційно-інвестиційного спрямування; сприяти створенню регіонального ринку через кластерну систему фірм-виробників та фірм-постачальників, сприяючи процесам здешевлення продукції.

Поряд з формуванням кластерів і активізації інвестиційної діяльності вагому роль у структурній перебудові регіональної економіки й підвищенні конкурентоспроможності регіонів має відігравати транспортне будівництво (у тому числі – участь України у будівництві транспортних пан'європейських магістралей). Пряме інвестування держави у ці проекти, цільові державні замовлення та державні контракти, а також укладання концесійних угод не тільки сприятиме активізації ринкової кон'юнктури на регіональних ринках, а й створить нові робочі місця, поживавить бізнес-середовище та надасть Україні нові конкурентні переваги.

Таким чином, розширення транспортного будівництва, розвиток кластерів, активізація інвестиційної діяльності – це основні складові структурної трансформації економіки регіонів з метою подолання ними кризових явищ, відновлення темпів зростання та підвищення рівня конкурентоспроможності.

Отже, можна припустити, що за умов застосування ефективних заходів державного управління розвитком регіонів на всіх рівнях можливим є більш синхронний розвиток окремих регіонів країни. З боку України, як видно, найбільш ефективний розвиток мають східні області України та відповідні регіони, в яких зосереджені найпотужніші галузі промисловості, що в свою чергу формує високий рівень валового внутрішнього продукту та сприяє залученню інвесторів.

Список використаної літератури

1. Статистичні збірники «Регіони України». Частина II, 2011, 2012 / Статистична інформація [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України; ред. О. Г. Осауленко. – Офіц. веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Про стимулювання розвитку регіонів : Закон України від 08.09.2005 р. № 2850-IV за змінами: станом на 01.06.2011 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2850-15>.
3. Черниченко Г.А. Региональная экономика: [учебное пособие] / Г.А. Черниченко, О.А. Чижикова, К.С. Митюшкина. – Мариуполь: МГУ, 2010. – 173 с.
4. Изард У. Методы регионального анализа – введение в науку о регионах / У. Изард. – М.: Прогресс, 2006. – 659 с.
5. Офіційний сайт Фонду ефективного управління [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.feg.org.ua/>

H.S. Mityushkina

MICRO AND MESO LEVEL OF UKRAINE REGIONAL COMPETITIVENESS

This paper deals with current trends in the regions of Ukraine, including estimated level of differentiation for the main macroeconomic indicators. The evaluation of the competitiveness of regions at the level of micro regions (oblast) and mezorehioniv (economic regions) formed on the basis of sectoral specialization. It is proved that the Local Development Ukraine has significant imbalances that eventually grow. Confirmed the formation of regions of Ukraine leading industrial development, which serve as the currency of donor countries (Kyiv, Dnipropetrovsk, Kharkiv, Donetsk, Zaporozhye, Lugansk region) and recipient regions (Khmelnysky, Volyn, Transcarpathian, Ternopil, Chernivtsi regions whose development should be encouraged by favorable market mechanisms (tax preferences, soft loans , investment subsidies, targeted transfers, etc.).

Assessing the competitiveness of regions of Ukraine by the integrated method was carried out using indicators such as natural resource potential of regions, the total gross regional product regions, FDI, exports of goods regions, exports of services regions, imports of goods and services regions, the number of industrial enterprises engaged in the implementation of innovative products, the cost of innovation in the region, the number of firms that introduced innovations, the number of species produced innovative products.

Evaluation results competitiveness micro Ukraine showed that the highest ranking during 2007-2011 years had Dnepropetrovsk, Kharkov, Kiev, Donetsk and Zaporizhia region. Among the economic regions of the country (meso) ranks first mezorehion Donetsk (0.47), the last - Podolsk (0.21).

Creating the conditions for increasing Ukraine's competitiveness requires the introduction of an effective regional policy, which is based must be assigned the formation of competitive clusters at the regional level.

УДК 332.012.2:378

Л.П. Барішнікова, В.Є. Малиненко

ПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС КЛАСТЕРНОГО ТИПУ – СУЧАСНА ФОРМА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті, на прикладі провідних країн світу, доведено перевагу утворення та функціонування промислових комплексів кластерного типу як сучасної конкурентоспроможної моделі розвитку економіки.

Актуальність теми дослідження. В теорії державного управління недостатньо розробок з проблем взаємодії органів влади та підприємств, що знижує ефективність розвитку та функціонування промислових комплексів та їх інфраструктури. Це підсилює кризові явища, а від так, вимагає істотних змін в економічній і промисловій політиці на основі зростання ролі державного регулювання.

В якості одного з інструментів розробки стратегії управління можна прийняти кластерний підхід. Створення й розвиток промислових кластерів доцільно вести за участю органів влади, які визначають правове регулювання функціонування бізнес-середовища та інвестиційного клімату.